

La pregunta de

MIQUEL BARCELÓ

Gerald Brenan dedicà el capítol onzè del seu bellíssim i enganyós llibre *South from Granada* (1957) –no comenc cap traducció recomanable– a exposar el cas de l'escocès solitari, un improbable veïnat a nou milles de distància. Brenan podia observar amb els seus prismàtics la taca blanca, lluny, de la casa mal anomenada “El Cortijo del Inglés”. Aquest escocès, MacTaggart, i Brenan eren, segons aquest darrer, els únics habitants de parla anglesa, en tota La Alpujarra. Tal vegada els únics i per això, en tot cas, els primers que mai hi havien residit. Brenan decidí un dia fer una visita a l'escocès solitari. La seva soledat era, però, a la vegada, profunda i relativa. La visita ocorre imprecisament un dia d'un any qualsevol entre 1920 i 1934. Brenan vivia a Yegen, un petit poble que forma part de les complexes xarxes hidràuliques creades pels pagesos berbers immigrants al Al-Andalus a partir del segle vuitè. L'escocès vivia a Murtas. A prop són Valor, Yátor, Cádiar i Jorairátar, que constituïren, en la segona meitat del segle setzè, el cor de la resistència morisca a la conquesta espanyola, contemporània a la de les Antilles i de la terra ferma americana.

Foren derrotats, deportats i, finalment, extingits. L'únic rastre eren les seves combinacions espacials de camps de reg i nuclis residencials on els conqueridors hagueren, després, de fer-se la vida. Justament allà havien anat a parar els dos britànics. MacTaggart era un bevedor i vivia amb Lola, originària de la contrada, amb qui havia aconseguit no parlar-hi atès que no havia après, després de tants anys, a xerrar espanyol. Es limitaven a entendre's fent ús d'una mena d'argot. Malgrat aquesta voluntària limitació, MacTaggart feia festes on els veïns, sobretot, bevien. Un intent de robatori per part d'un cunyat acabà amb la intervenció de la Guàrdia Civil i la mort del presumpte lladre. Des de

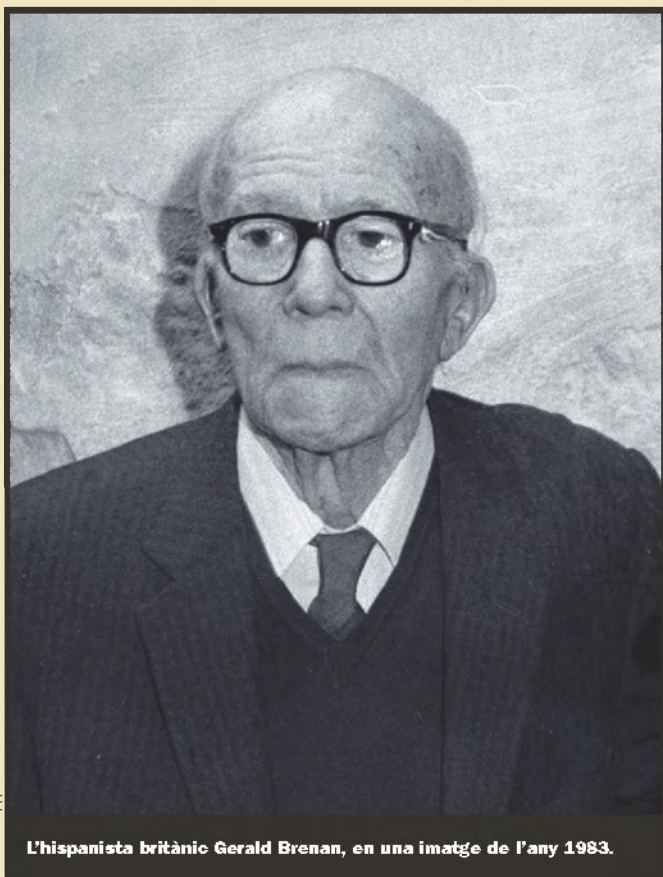
“Per a Brenan, com és profusament explícit al llarg del llibre, Espanya i els espanyols –o a l'inrevés, tant li fassón un subjecte real, precís, des de la prehistòria, des de sempre. No hi sap veure talls perquè si hi hagués talls no hi hauria aquella seqüència. L'episodi de la pobresa de la gent de La Alpujarra i la seva possible infelicitat és un més dins la fluctuant, gruixuda, línia d'història d'una antiquíssima nació. El que li diu MacTaggart li resulta insuportablement agressiu perquè li proposa una anàlisi concreta i curta en el temps: per què aquells colons, aquells violents nouvinguts a La Alpujarra, han esdevingut els míseros pagesos de Murtas en poc més de tres-cents anys? Qui, si no ells, serien responsables de la seva sort?”

llavors MacTaggart només bevia tot sol. La visita de Brenan propicia una curiosa conversa sobre, naturalment, els indígenes espanyols, dels quals els dos britànics vivien envoltats. I, és clar, en el fons de la conversa intermitentment llueix la qüestió de l'imperi. MacTaggart té una mala opinió d'aquells nadius. Un d'ells no ha dut l'aigua de soda comanada. Per mandra. L'escocès opina que aquesta gent no és de fiar. Se sorprèn que Brenan parli espanyol i li retreu que ho faci, pensa que és un error i que basta entendre'ls. I, per descomptat, considera que els nadius viuen del miracle que els ametllers i les figueres donin cada any, espontàniament, els seus fruits sense que la gent se n'ocupi.

A la britànica conversa, Brenan fa de bo, de comprensiu, d'encuriós amic dels indígenes, i MacTaggart fa de severíssim dolent, d'home de primera línia del vast i hostil front colonial. Hi ha un breu silenci, i l'escocès torna a omplir de whisky els glaçons. No gens casualment, sinó amb certa solemnitat, MacTaggart deixa anar la pregunta. Considerant, diu, que el món ja no és el que era i que és ben perceptible el gran declivi de moralitat i tenint un clar exemple de degradació davant on els turons aterratsats eren en època de moros regats i conreats i ara, en canvi, només s'hi fan ametllers i essent, doncs, palès que la gent d'aquí és pobra perquè no treballa i que només aspira a obtenir qualque cosa a canvi de no res, guanyar a la loteria o passar unes saques de contraban, atès tot això, Sr. Brenan, vostè que llegeix llibres em podria explicar “per què ha passat això?”.

El preàmbul conté els referents usuals de la percepció degradativa de l'ara respecte a un abans pletòric. Però cal observar que l'autor de l'observació és un extern al context social on és patent la degradació que ha de ser explicada. Res en el preàmbul no indica la possible anormalitat d'un

L'escocès solitari

L'hispanista britànic Gerald Brenan, en una imatge de l'any 1983.

qualsevol preguntant per la degradació dels altres. És com si es donés per suposat que els britànics poden ser on siguin i fer les preguntes que vulguin. Naturalment, Brenan accepta, amb significativa inadvertència, el joc. MacTaggart no apel·la a l'experiència de Brenan com a resident per resoldre l'enigma, sinó al fet de ser home de lletres, cosa que implica que la qüestió requereix ser adreçada amb una certa elaboració tècnica. Brenan, tanmateix, es limita a invocar el fet que a Yegen, pel que ha vist, la gent sí que treballa, i que la terra està tan ben conreada com sempre. Naturalment, MacTaggart no el deixa escapolir-se i replanteja la qüestió en termes encara més llibrescs. Diu: aquests espanyols mai no podrien equipar i armar una gran flota com aquella que cada any anava a l'istme de Panamà. No, no tenen sang per fer-ho, no els en queda res, del seu orgull i esperit d'abans. I afegeix: aquí he trobat degeneració, profunda degeneració i una terrible ignorància. MacTaggart vincula ambdues coses al catolicisme. Però evidentment posa el ben intencionat Brenan en un incòmode laberint. La pobresa dels espanyols actuals contrastava històricament amb una elaborada arquitectura agrícola anterior –feta pels moros– i amb un imperi extingit. Aquesta és la pregunta de l'escocès solitari i que no pot ser contestada amb un lacònic “jo els he vist treballar”. Mac-

Taggart exhibeix proves oculars del discurs sobre la degeneració social i política i Brenan vol resoldre-la invocant la humanitat dels veïns. Com es fa per veure connexions entre el ferotge conqueridor o el destre mariner imperial i el míser pagès de Murtas? N'hi ha, realment, o és tot un artífici narratiu?

En canvi, les connexions entre els conqueridors castellans de Murtas i Yegen i aquells descendents coneguts pels dos britànics sí que hi són, i ben clares. No són, ni de bon tros, un besllum narratiu. El discurs, doncs, de la degeneració no és evitable. El cas del conqueridor descontent, fallit, està plantejat. Brenan, comprensiu, l'amic d'indígenes, no té resposta. Confrontat a les severes proposicions de l'escocès, fetes des d'una experiència imperial fins aquell moment reeixida, Brenan refusa d'entendre-ho o, senzillament, no ho entén. Li agrada, diu, viure allà.

Es possible argüir que la principal raó per la qual Brenan no pot transcendir la seva limitada experiència personal de Yegen i considerar, en un nivell analític més general, la qüestió de la degeneració social –si és que la pobresa és un criteri adequat per a mesurar-la– és perquè, justament, per a ell, els pagesos de Yegen i de tota La Alpujarra formen part d'un subjecte de nivell superior, més abstracte encara, del proposat per MacTaggart. Per a Brenan, com és profusament explícit al llarg del llibre, Espanya i els espanyols –o a l'inrevés, tant li fa– són un subjecte real, precís, des de la prehistòria, des de sempre. No hi sap veure talls perquè si hi hagués talls no hi hauria aquella seqüència. L'episodi de la pobresa de la gent de La Alpujarra i la seva possible infelicitat és un més dins la fluctuant, gruixuda, línia d'història d'una antiquíssima nació. El que li diu MacTaggart li resulta insuportablement agressiu perquè li proposa una anàlisi concreta i curta en el temps: per què aquells colons, aquells violents nouvinguts a La Alpujarra, han esdevingut els míseros pagesos de Murtas en poc més de tres-cents anys? Qui, si no ells, serien responsables de la seva sort? O, més generalment, no està escrit enlloc que els colons, els peons imperials, hagin de ser feliços. Tot massa torbador per al benèvol Brenan, amant d'indígenes. MacTaggart, el dolent, reclamava explicacions intel·ligents al britànic erudit, que no en tenia. Segons Brenan, dotze anys després MacTaggart, l'escocès solitari, va morir. Els seus hereus d'Escòcia reclamaren i obtingueren les propietats i la Lola i la seva família foren fetes fora. És el mateix Brenan qui àcidament observa que “evidentment no n'havien tret, d'ell –d'en MacTaggart–, tant com s'havia dit”. Ni despullés de mort, doncs, deixà l'escocès imperial per repartir entre els indígenes amb qui, en vida, no havia tampoc mai xerrat.

Miquel Barceló és catedràtic d'història medieval de la Universitat Autònoma de Barcelona